

Covid-19 Salgınının Gölgesinde Eğitim Riskler ve Öneriler

Covid-19 Salgınının Gölgesinde Eğitim

Riskler ve Öneriler

EBSAM STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

ODAK ANALİZ DİZİSİ: 5 / AĞUSTOS 2020

Sahibi	:	Eğitim-Bir-Sen Adına Ali YALÇIN Genel Başkan
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü	:	Şükrü KOLUKISA Genel Başkan Yardımcısı
Yayın Kurulu	:	Latif SELVİ Ramazan ÇAKIRCI Mithat SEVİN Şükrü KOLUKISA Hasan Yalçın YAYLA Atilla OLÇUM
Yazar	:	Zafer Çelik
Grafik Tasarım	:	Selim Aytekin
Baskı	:	Sistem Ofset
Baskı Tarihi	:	13 Ağustos 2020 / 18 Mayıs 2021
Adeti	:	1.000 / 3.000
Adres	:	Zübeyde Hanım Mahallesi Sebze Bahçeleri Caddesi No: 86 Kat: 14-15-16 Altındağ-Ankara/TÜRKİYE
Tel	:	(0312) 231 23 06
Faks	:	(0312) 230 65 28
Web Sitesi	:	www.ebs.org.tr
E-posta	:	ebs@ebs.org.tr
Atıf için:	:	Çelik, Z. (2020, Ağustos). Covid-19 salgınının gölgesinde eğitim: Riskler ve öneriler. (Odak Analiz No. 5). Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.

İÇİNDEKİLER

ODAKTAKİLER	9
GİRİŞ	13
DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE UZAKTAN/ONLINE EĞİTİM	15
OKULUN KAPANMASININ ETKİLERİ	19
<i>Öğrenme kaybı</i>	20
<i>Eşitsizliklerin büyümesi</i>	20
<i>Dezavantajlı öğrenciler</i>	22
<i>Okul terki riski</i>	23
<i>Duygusal ve zihinsel sağlık üzerine etkisi</i>	23
SALGIN DÖNEMİNDE OKULLAR AÇILMALI MI?	25
TÜRKİYE'DE OKULLARIN AÇILMA SÜRECİ	29
SONUÇ VE ÖNERİLER	31
ÖNERİLER	33
<i>Temel protokolleri ve parametreleri içeren rehber hazırlanmalı</i>	33
<i>Okulları açmak için daha esnek bir yapı planlanmalı</i>	33

<i>Öğrenciler, ebeveynleri ve öğretmenlerle etkili bir iletişim stratejisi kurulmalı</i>	34
<i>Hastalıktan korunmak ve güvenliği sağlamak için önlemler alınmalı</i>	35
<i>Zihinsel ve psiko-sosyal refaha özen gösterilmeli</i>	36
<i>Okullara ayrılan kaynaklar artırılmalı</i>	36
<i>Uzaktan eğitim sürecinin etkin bir şekilde yürütülmesi için gerekli önlemler alınmalı</i>	37
<i>Öğrenme kayıpları tespit edilmeli ve telafi eğitimi yapılmalı</i>	37
<i>Esnek ve ihtiyaca uygun müfredat ile eğitim planlanmalı</i>	38
<i>Okul terki riskine yönelik çalışmalar yapılmalı</i>	39
<i>Daha kaliteli bir eğitim için öğretmenlere gerekli destekler sağlanmalı</i>	40
<i>Eğitim sistemi gelecek krizlere karşı hazırlıklı hâle getirilmeli</i>	40
KAYNAKLAR	41

Kısaltmalar Listesi

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
EBA	Eğitim Bilişim Ağı
IMF	Uluslararası Para Fonu <i>International Monetary Fund</i>
INEE	Dünya Bankası ve Acil Durumlarda Ajanslar-arası Eğitim Ağı <i>Inter-agency Network for Education in Emergencies</i>
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü <i>Organization for Economic Co-operation and Development</i>
PISA	Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı <i>Programme for International Student Assessment</i>
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü <i>United Nations Children's Fund</i>
WIFI	Kablosuz Bağlantı Ağı
WFP	Dünya Gıda Programı <i>World Food Programme</i>

ODAKTAKİLER

Yeni tip koronavirüsün (Covid-19) tüm dünyaya yayılarak pandemiye dönüşmesinin ardından mart ayının ikinci haftasından itibaren hemen hemen tüm dünyada okullar kapatılmış ve uzaktan/online öğretim ile eğitimler sürdürülmüştür. Uzaktan/online eğitimler, ülkelerin teknolojik kapasitelerine, öğretmenlerin teknolojiyi kullanma becerilerine, öğrencilerin dijital teknolojilere ve internet bağlantısına sahip olma durumlarına göre, senkron (eş zamanlı) ve senkron olmayan yöntemlerle; radyo, televizyon, sosyal medya araçları, dijital platformlar ve uygulamalar ile sürdürülmüştür. Birçok ülkede uzaktan/online eğitimlerin daha verimli yürütülebilmesi için, çocuklara bilgisayar ve tablet dağıtımı, internetten ücret almama ya da ek internet paketi sunumu, bant genişliğini artırma, ailelere çocukların eğitim konusunda yardımcı olmak için destekler verme, sivil toplumun ve özel kuruluşların çocuk ve ailelere eğitim desteği sağlaması gibi imkanlar sunulmuştur.

- Okulların uzun süreli kapanması, bu dönemde çocukların öğrenme motivasyonlarının kaybolması, bazılarının uzaktan/online derslere erişememesi ve katılmaması gibi birçok nedenle öğrenciler, öğrenme kayıpları yaşamışlardır.
- Uzaktan/online eğitim sürecinde sosyoekonomik olarak daha avantajlı olan ve daha eğitilmiş aileler çocuklarına fiziksel ve teknolojik imkanlar sunarken ve çocuklarına öğrenme konusunda destek ve motive sağlarken sosyoekonomik olarak dezavantajlı aileler çocuklarına fiziki ve teknolojik olarak yeterli destek sağlayamamakta, çocukların derslerine yardım etme ve motive etme konusunda yetersiz kalmaktadır. Bu durum ise eğitim sistemlerinde var olan eşitsizlikleri daha da derinleştirmektedir.
- Dezavantajlı çocuklar, uzaktan/online derslere erişmekte ve aile desteği almakta güçlük yaşamaktadır. İlaveten, kız çocukları ev ve bakım işleri ile erkek çocuklar ise aile bütçesine destek için çalışmak durumunda kalmaktadırlar.
- Sosyal izolasyon nedeniyle çocukların arkadaşlarından ve sosyal etkileşimden mahrum kalması, hastalık ve salgın kaygısı çocuklarda duygusal ve zihinsel sağlık sorunlarına neden olmaktadır.
- Uzun süreli okul kapanmasında dersleri takip edemeyen, bu konuda aile desteği alamayan çocukların okul ile kurdukları bağ azalmaktadır. Bu ise okul terki riskini artırmaktadır.

Ciddi endişelere rağmen birçok ülkede nisan ayının ortasından itibaren okullar kademeli olarak açılmıştır. Yeni eğitim ve öğretim dönemi başlarken çok daha büyük sayıda ülkenin okulları açması da beklenmektedir. Okulların yeniden açılması, zamanlaması, koşulları ve süreçleri ele alan okullarda eğitimin nasıl sürdürülmesi gerektiğini inceleyen çeşitli politika öneri belgeleri hazırlanmıştır. Okulların kapanmasının neden olduğu birçok olumsuz durumdan dolayı UNESCO, UNICEF, Dünya Bankası, INEE gibi kuru-

luşlar, hastalık yayılımının yavaşladığı, güvenli bir ortam oluştuğunda okulların açılmasını ve yüz yüze eğitim sürecinin başlamasını oldukça güçlü bir şekilde tavsiye etmektedir. Türkiye yeni aldığı karar ile 31 Ağustos'ta online eğitimle ve 21 Eylül'de aşamalı ve seyreltilmiş olarak okulların açılacağını ilan etmiştir.

Öneriler

Temel protokolleri ve parametreleri içeren rehber hazırlanmalı: Okulların açılması için karar verme parametrelerini içeren bir ulusal rehber hazırlanmalıdır. Okulların hangi şartlarda açılacağı, hangi şartlarda eğitime ara verileceği, okullarda uyulması gereken protokoller ve kurallar, hijyen, maske ve sosyal mesafe ilkeleri okullarda nasıl uygulanacağı okulların eğitime nasıl hazırlanacağı gibi konular bu rehberde yer almalıdır. Rehber ulusal düzeydeki ilkeleri tanımlamalı, iller ve ilçeler bu rehberde göre karar almalıdır.

Okulları açmak için daha esnek bir yapı planlanmalı: Hastalık kontrol altına alındığında okulları açmak temel hedef olmalıdır. Okulları açarken merkezîyetçi bir yaklaşım yerine, vakaların olmadığı yerlerde, belirli kademe ve sınıf düzeylerinde kısmi olarak da okulların açılabileceği dikkate alınmalıdır. Özellikle sınıf mevcutları kalabalık okullarda sınıf mevcutlarını azaltmak için ikili eğitim uygulamasına başlama kararı alınabilir. İkili eğitim yapılan sınıf mevcudunun çok kalabalık olduğu okullarda yarı zamanlı online eğitim ve yüz yüze eğitim uygulamaları düşünülebilir.

Öğrenciler, ebeveynler ve öğretmenlerle etkili bir iletişim stratejisi kurulmalı: Öğrencileri, ebeveynleri ve öğretmenleri okulların açılışına hazır hale getirmek için etkili bir iletişim stratejisi ile açık ve şeffaf bir şekilde tüm bilgiler paylaşılmalıdır.

Hastalıktan korunma ve güvenliği sağlamak için önlemler alınmalı: Okullar açıldıktan sonraki en temel husus öğrenci ve çalışan sağlığını koruma, güvenliğini sağlama olmalıdır. Bunun için okulların sağlık ve güvenlik eksenli olarak denetimleri etkin bir şekilde yapılmalıdır. Ayrıca, okulda çocukların toplu halde bulunacakları etkinlikler düzenlenmemeli, sınıflar ve teneffüs saatleri bu ilkelere göre düzenlenmelidir.

Zihinsel ve psiko-sosyal refaha özen gösterilmeli: Uzun süreli kısıtlamalar, izolasyon, kaygı ve korkular, yakınların kaybı gibi hususlar öğretmen ve öğrencilerin zihinsel ve duygusal sağlıklarında olumsuz etkileri olmuştur. Öncelikli olarak öğretmen ve öğrencilerin zihinsel ve duygusal durumlarına ilişkin değerlendirmeler yapılmalı ve destekleyici çalışmalar yürütülmelidir.

Okullara ayrılan kaynaklar artırılmalı: Okulların hijyen kalitesinin artırılması, temizlik ve güvenliğinin sağlanması, sınıf mevcudunun azaltılması, yeni sınıfların açılması, ihtiyacı olan öğrencilere destek verilmesi gibi hususlar için okullara ek kaynak verilmelidir. Ayrıca, uzaktan eğitim ihtimali dikkate alınarak evinde tablet, bilgisayar olmayan öğrencilere bu tür dijital araçlar sağlamak için kaynak ayrılmalıdır.

Öğrenme kayıpları tespit edilmeli ve telafi eğitimi yapılmalı: Öğrenme kaybını azaltmak ve okul kapanmaları sonrasındaki eşitsizliklerin büyümesini engellemek için mutlaka bir telafi eğitim programı düzenlenmelidir. Bunun için öğrencilerin bilgi düzeyleri tespit edilmeli, öğrenci düzeyine uygun bir telafi eğitimi programı hazırlanmalıdır.

Uzaktan eğitim sürecinin etkin bir şekilde yürütülmesi için gerekli önlemler alınmalı: Öğrencilerin öğrenme düzeyleri düzenli periyotlarla merkezi test/sınavlar ya da öğretmenlerin kendi geliştirdikleri ölçme araçları ile mutlaka değerlendirilmelidir. Amaç, öğrencilere not vermek değil, öğrenci motivasyonlarını artırmak, öğrenme düzeylerini tespit etmektir. Kademeler arası geçiş sınavlarına girecek olan 8. ve 12. sınıf öğrencileri için telafi eğitimine özel olarak önem verilmelidir.

Esnek ve ihtiyaca uygun müfredat ile eğitim planlanmalı: Okulların açılması ile birlikte sınıftan ve uzaktan eğitim ihtimali dikkate alınarak eğitime başlanmalıdır. Öğrenme kayıplarını dikkate alarak, bazı okullarda sınıf kalabalıklığı dolayısıyla yarı yüz yüze yarı online eğitim yapılamayacağı dikkate alarak planlama yapılmalı, hangi derslerin online ve uzaktan yapılacağı kararlaştırılmalıdır. Bu planlama merkezi olarak değil, okulun insan kaynakları kapasitesi dikkate alarak yapılmalıdır.

Okul terki riskine yönelik çalışmalar yapılmalı: Uzun süredir yüz yüze eğitim almayan ve online/uzaktan eğitime katılmayan çocukların okul ile bağlarının zayıfladığı dikkate alınmalı ve okul terki yaşanmaması için önlemler alınmalıdır.

Daha kaliteli bir eğitim için öğretmenlere gerekli destekler sağlanmalı: Öncelikle öğretmenlerin de bu süreçte etkilendiği unutulmalıdır. Öğretmenlere hem kendileri ve aileleri için hem de öğrencilerine yardımcı olmak için destek sunulmalı, bilgilendirici çalışmalar ve eğitimler düzenlenmelidir. Öğretmenlerin çocuklara gerekli psiko-sosyal destek sağlaması, fiziksel mesafeyi dikkate alarak sınıf temelli öğretim sunması, sınıf temelli ve online eğitimi birleştirerek öğretim yapması, ihtiyaç duyanlara yönelik telafi eğitimler yapabilmesi ve öğrencilerin ihtiyaçlarına uygun olarak müfredatı düzenlemesi, uzaktan eğitim ihtimali dikkate alınarak dijital teknolojileri kullanma ve uzaktan eğitim konularında desteklenmesi gerekmektedir.

Eğitim sistemi gelecek krizlere karşı hazırlıklı hale getirilmeli: Hem Türkiye hem de dünya bu salgına hazırlıksız yakalandı. Eğitim sisteminin muhtemel krizler için hazır hale getirilmesi, öğretmen adayları ve öğretmenlerin acil durumda eğitim ve dijital eğitim konularında yetkinliklerinin geliştirilmesi gerekmektedir.

GİRİŞ

Yeni tip koronavirüsün (Covid-19) tüm dünyaya yayılarak salgına dönüşme sürecinden sonra dünyanın hemen her yerinde mart ayının ikinci haftasından itibaren ulusal otoriteler virüsün yayılmasını yavaşlatmak için okulları kapatmıştır. Salgının ne zaman son bulacağına yönelik net bir öngörü olmadığından eğitim ve öğretim online/uzaktan/sanal bir biçimde yürütülmeye başlanmıştır. Nisan ayının ilk haftası tüm dünyada eğitim için okulların en olumsuz etkilendiği dönem olmuştur. Nisan ayının ilk haftasında dünyadaki öğrencilerin yüzde 91,3'ü, yani 1,6 milyar öğrenci okullardan uzak kalmıştır (UNESCO, 2020i). Bu dönemde Avustralya, Rusya, ABD ve İsveç haricindeki hemen her ülkede okullar ülke çapında kapatılmıştır. Mezkûr ülkelerde ise okullar tüm ülke çapında değil, bölgesel ya da bazı kademelere göre kapatılmıştır. Salgının etkili olduğu bazı ülkelerde uygulanan katı karantina ve sokağa çıkma yasakları gibi kısıtlamalar sonrasında hastalığın yayılma hızı yavaşlamıştır. Hastalığın yayılımının yavaşlatılması üzerine kimi ülkeler ülke çapında ya da bölgesel ya da bazı kademe ve sınıflara göre okulları açma kararı almıştır. Avrupa'daki ülkelerin çoğunda okullar kısmen, bölgesel ve bazı kademelere göre açılmaya başlamıştır. Benzer şekilde Çin, Japonya ve Güney Kore ile Avustralya ve Yeni Zelanda gibi ülkelerde okullar tekrar açılmıştır. Diğer taraftan ise Türkiye, İtalya, Ukrayna ve Balkan ülkeleri gibi birçok ülke eğitim ve öğretim yılını online/uzaktan tamamlama kararı almıştır. **Güncel verilere bakıldığında Ağustos ayı başı itibarıyla 109 ülkede bir milyardan fazla çocuk okulların kapanmasından etkilenmiş durumdadır** (UNESCO, 2020i). Salgın döneminde bu kadar çok sayıda ülkede dünyadaki öğrenci nüfusunun neredeyse tamamını etkileyen okulları kapatma kararının, ulusal eğitim sistemlerinin karşılaştığı en büyük zorluk olduğu söylenebilir (Daniel, 2020).

Güncel Covid-19 virüsünün yayılım verilerine bakıldığı zaman özellikle tüm Amerika kıtası ile Asya kıtasında virüsün yayılım hızının hâlâ oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Genel olarak Avrupa ve Okyanusya ile Uzak Asya'da ise virüs yayılımının kontrol altına alındığı görülmektedir (Worldometer, 2020). Buna ilaveten, ağustos ayının sonları ve eylül ayının başı birçok ülkede yeni eğitim-öğretim yılının başlangıç tarihidir. Dolayısıyla, her ülke eylül ayı ile birlikte okulların açılması konusunu tartışmaya başlamıştır. **Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO), Dünya Bankası ve Acil Durumlarda Ajanslar-arası Eğitim Ağı (Inter-agency Network for Education in Emergencies, INEE) gibi birçok uluslararası kuruluş okulların kapalı kalmasının olumsuz etkilerini güçlü bir şekilde vurgulamakta olup salgının kontrol altına alındığı, sağlık ve güvenliğin sağlandığı bir ortamda okulların bir an önce açılmasını tavsiye etmektedir.** Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) yaptığı açıklamada 31 Ağustos'ta uzaktan/online olarak, 21 Eylül'de ise yüz yüze şeklinde Türkiye'de okulların açılacağını ilan etmiştir. Okulların açılması hususu kamuoyunda tartışılmaya başlanmıştır. Bu Odak Analiz'de okulların açılması konusundaki tartışmalara katkıda bulunmayı ve okulların açılma sürecinde okulların hangi şartlarda açılması gerektiği, okullar açılırken ve okullar açıldıktan sonra hangi hususlara dikkat edilmesi gerektiği, okulların açılmadığı

bir senaryoda uzaktan/online eğitimlerin nasıl yürütülmesi gerektiği konusunda öneriler sunulmaktadır. Bu çerçevede, bu Odak Analiz’de ilk olarak okulların kapanması süreci ve uzaktan/online eğitim konusunda dünyadaki genel uygulamalar hakkında bilgi verilecektir. Ardından okulların kapanmasının öğrenciler ve öğretmenler üzerindeki etkileri tartışılacaktır. Sonrasında Türkiye’de okulları açma sürecinde yürütülen çalışmalar değerlendirilecektir. Son olarak da Dünya Bankası, UNESCO ve INEE gibi uluslararası kuruluşların tecrübeleri ekseninde okulları açma ve açıldıktan sonra dikkat edilmesi gereken temel hususlara yönelik öneriler sunulacaktır.

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE UZAKTAN/ONLINE EĞİTİM

Okulların kapanmasıyla birlikte ülkeler eğitimin devam etmesi için online/uzaktan eğitim yöntemlerini kullanmıştır. Ülkeler, mevcut teknolojik imkanlarına, öğretmenlerin teknolojiyi kullanma becerilerine, öğrencilerin dijital araçlara sahip olma ve internet erişim düzeylerine bağlı olarak çeşitli uzaktan eğitim yöntemlerini birlikte ya da ayrı ayrı kullanılmıştır. Çeşitli dijital platformlar kullanılarak senkron (eş zamanlı) ve senkron olmayan yöntemlerle kapatma döneminde öğretim sürdürülmüştür. Dijital platformlara ilaveten, televizyondan ders yayıncılığı da yapılmıştır¹ (UNESCO, 2020j). Hatta Latin Amerika'daki gibi bazı ülkeler, dijital imkâna sahip olmayan çocuklar için basılı materyaller göndererek çocukların eğitimden geri kalmamasını sağlamıştır (Cobo, Hawkins ve Rovner, 2020).

Eğitim bakanlıkları uzaktan eğitimlerin daha etkin bir şekilde gerçekleştirilmesi ve pedagojik olarak teknolojinin kullanımını kolaylaştırmak için çalışmalar yürütmüştür. Bunun için kullanılan ilk yöntem, içerikleri bir araya getirme ve sınıflandırmadır. Burada yeni bir içerik oluşturmak yerine var olan içerik kaynakları sınıflandırılarak ve kategorize edilerek kaynaklar sistematik bir şekilde çok çeşitli kanallara yayılmıştır. Türkiye'nin Eğitim Bilişim Ağı (EBA) platformu üzerinden tüm içerikleri bir arada toplaması, sınıflara ve derslere göre tasnifinin yapılması bu uygulamaya örnek olarak verilebilir. İkinci olarak, ölçeklenebilir teknolojilerle herkese ulaşılmaya çalışılmıştır. Uzaktan eğitim yapan TV kanallarının kullanılması, hatta bazı Afrika ülkelerinde radyo yayınlarının yapılması, çeşitli online platformların kurulması ya da var olanların kullanılmaya başlanması buna örnektir. Özellikle televizyon yayınları Türkiye gibi Latin, Orta ve Kuzey Amerika'da neredeyse tüm ülkelerde kullanılmıştır. Üçüncü olarak, esnek dijital pedagojiler ile öğretim sürdürülmeye çalışılmıştır. Öğrencilere televizyon ya da kaydedilmiş ders içerikleri sunulmuş, ilaveten senkron olarak dersleri öğretmenlerle birlikte yürütme, sosyal medya üzerinden ödev vb. takibi yapma gibi çoklu uygulamalar kullanılmıştır (Cobo ve Ciarrusta, 2020).

Eğitim sistemlerindeki eşitsizlikler salgın öncesinde de var olan bir olgudur. Salgın döneminde okulların kapanması ve ardından online/uzaktan eğitimlerin başlaması ile birlikte var olan eşitsizliklerin daha da büyümesi ve derinleşmesi riski ortaya çıkmıştır. UNESCO ve Dünya Bankası gibi kuruluşların hazırladıkları belgelerde ve bu kuruluşların uzmanlarının yazılarında eğitimsel eşitsizliklerin büyümesi en önemli risk olarak tanımlanmıştır (Saavedra, 2020a, 2020b; UNESCO, 2020a, 2020b, 2020g; World Bank, 2020a). Çünkü uzaktan/online eğitimler akıllı dijital araçlara (bilgisayar, tablet, akıllı telefon) ve televizyona sahip olmayı gerektirmektedir. Bu araçlara sahip olma

¹ Ülkelerin kullandıkları dijital platformlar ve araçlara ilişkin bilgilere erişmek için <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse/nationalresponses>

durumları sosyo-ekonomik düzeylere göre önemli ölçüde farklılaşmaktadır (Giannini, Jenkins ve Saavedra, 2020). Dijital araçlara sahip olmak kadar önemli bir husus da dijital okuryazarlık düzeyidir. Çocukların ve ailelerinin dijital araçları eğitim süreçlerinde nasıl kullanacağı konusunda da önemli bir farklılaşma görülmektedir. Eşitsizliği büyüten diğer unsurlar ise çocukların evdeki çalışma ortamlarıdır. Ayrıca, eşitsizliği etkileyen bir diğer husus ise ailelerin çocuklarının derslerine ilgisi, yönlendirmesi ve motive etmesidir. Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA) 2018 verilerine göre eğitim sistemlerinin çoğu online eğitim verme konusunda hazırlıklı değildir. Okullarda öğrenci başına düşen bilgisayar sayısına bakıldığında refah düzeyi yüksek ülkelerde kişi başına bire yakın bilgisayar düşerken, bazı ülkelerde her dört öğrenciye ancak bir bilgisayar düşmektedir. Dahası, gelir düzeyi düşük ülkelerde bu oran çok daha düşük düzeydedir. Buna ilaveten, internet bant genişliği ülkeler arasında ve ülke içinde oldukça farklılaşmaktadır.

Bazı ülkeler sosyo-ekonomik olarak dezavantajlı ailelerde yeterli dijital araçlara sahip olmayan öğrencilere ve ailelerine yönelik dijital araçlar ve çeşitli imkânlar sağlayarak eşitsizliği azaltmaya ve bu dezavantajlı çocukların öğrenme sürecine katkıda bulunmaya çalışmıştır. Örneğin: Güney Kore'de Seul şehri en yoksul 52 bin aileye 36 milyon dolar tutarında olan dizüstü bilgisayar göndermiş, bin okula kablosuz bağlantı alanı (WIFI) sağlamıştır. Ayrıca Güney Kore'de Samsung beş milyon dolar değerinde 15.400 tableti ihtiyaç sahiplerine dağıtmıştır. Litvanya Eğitim Bakanlığı ise 30 bin yoksul aileye 35 bin bilgisayar vermiştir (UNESCO, 2020h). Türkiye'de dijital araçlara sahip olmayan çocuklara yönelik destek sağlayamaya yönelik bir çalışma yapılmamıştır. Daha önemlisi ise bu dijital eşitsizliklere yönelik yeterince tartışma yürütülmemiştir (Çelik, 2020).

Türkiye dahil birçok ülke online/uzaktan eğitimlerin daha etkin bir şekilde yürütülmesi için özellikle internet bağlantısı, hızı ve bant genişliği ile iletişim kurmaya yönelik çalışmalar yürütmüşlerdir. Bu anlamda hiç internet ücreti almama (Güney Afrika), eğitim için ek internet paketi sunma (Türkiye, Paraguay), mobil operatör desteği ile cihaz dağıtımını (Mısır), bedava internet erişim noktalarının kurulması (ABD), SMS kampanyaları ve call center desteği (Ekvator) ve bedava SIM kart dağıtımını (Kırgızistan) gibi çalışmalar yürütülmüştür (Trucano, 2020). Bu çalışmalara ilaveten Kenya'da tüm öğrencilere ve ailelere daha geniş internet kapsama alanı sağlamak amacıyla, Google Loon Ballons ile ortaklık kurulmuş ve Kenya hava sahası üzerinde bu balonların hareket alanı içerisindeki kırsal ve uzak topluluklara internet bağlantısı sağlamıştır (Hawkins, 2020).

Uzaktan ve online eğitim süreçlerinin başlaması ile birlikte aileler doğrudan çocuklarının öğrenme süreçlerinde sorumluluk sahibi olmak durumunda kalmıştır. Aileler, dijital araçları kullanma, çocukların derslere katılımını sağlama ve çocuklarına yardımcı olma konusunda önemli zorluklarla karşılaşmıştır. Bu konuda ailelere destek olmak için dünyada farklı uygulamalar takip edilmiştir. Örneğin, ABD'de Aile Öğrenmesi Ulusal Merkezi (National Center for Families Learning), uzaktan/online eğitimler konusunda rehberlerle çeşitli bilgi ve kaynakları paylaşmıştır. Benzer durum İrlanda ve Avustralya'da çocukları destekleme konusunda ebeveynlere ve bakıcılara çeşitli destek için rehberler hazırlanması şeklinde görülmüştür (UNESCO, 2020f).

Bazı ülkelerde çocukların eğitimsel motivasyonlarını artırmak, okullaşma süreçlerinden uzak kalmamaları için sivil toplum kuruluşları ve özel kuruluşlar bakanlıklarla ortak çalışmalar yürütmüştür. Örneğin, Bostwana'da Young 1ove isimli bir STK okulların kapanmasıyla 10 bin öğrencinin telefon numaralarını bulup onlarla mesaj temelli öğretim yapmış, öğrenci ve ailelerinin sorularını acil telefon hattı üzerinden cevaplamıştır. Young 1ove, eğitim içeriği sağlamış, ülke çapında uzaktan eğitimi desteklemek için stratejiler geliştirmiş ve tecrübelerini bakanlık ile paylaşmıştır. Benzer şekilde Tanzanya'da Kızların Eğitimi için Kampanya (Campaign for Female Education, CAMFED) kapsamında kız lise öğrencilerine özellikle dezavantajlı kökenden gelen öğrencilere yönelik öğrenim desteği sağlamıştır (Hannahan, 2020). Ayrıca, uzaktan eğitim sürecinde öğrenci motivasyonunu artırmak ve öğrencilerin derslere katılımını artırmak için hikâye anlatımı, etkileşim ve oyunları içeren uygulamalar kullanılmıştır. Bazı firmalar dijital içeriklerini eğitim bakanlıkları ile paylaşıp öğrencilerin kullanımına açmıştır (Hawkins, 2020). Türkiye'de ise çocukların uzaktan eğitim süreçlerini sürdürebilmesi için Eğitim Bilişim Ağı (EBA) platformu ve üç tv kanalı üzerinden sürdürmüştür. Buna ilaveten, MEB öğrencilere ve velilere psiko-sosyal destek programı hazırlamış, öğrencilere ve velilere açık bir yardım hattı kurmuş ve burada uzmanları görevlendirmiştir (Özer, 2020; Özer vd., 2020)

Okulların kapatılması ve uzaktan/online eğitim yapılması sürecinde birçok sorun dikkat çekmiştir. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) tarafından okulların kapatılmasının ardından 98 ülkede 300 civarında eğitici, politika yapıcı, profesyonel ve gönüllüler ile yapılan araştırmada katılımcılar birçok temel soruna işaret etmiştir. Katılımcılar hükümetlerin istek ve yönlendirmelerinin okulların gerçeği ile örtüşmediğini dile getirmiştir. Katılımcılar, öğrencilerin akademik öğrenmelerinin devam etmesi, bağımsız çalışma becerisi eksik olan öğrencileri destekleme, öğrencilerin öğrenmelerinin değerlendirilmesinin devamını ve entegresini sağlama, çocuklarının öğrenmesini desteklemek için ailelerin desteğini sağlama, öğrencilerin ve öğretmenlerin refahını sağlama gibi hususların en önemli zorluklar olduğunu belirtmiştir. Buna ilaveten, teknolojik altyapı imkânı, öğrencilerin duygusal sağlığı, ders bazlı ve serbest dijital ekran arası doğru dengenin korunması ve teknolojik altyapıyı yönetmenin önemli sorunlar olduğu ifade edilmiştir (Reimers ve Schleicher, 2020).

OKULUN KAPANMASININ ETKİLERİ

Okulların kapatılması tüm çocuklar üzerinde birçok olumsuz etkisi olmasına rağmen özellikle kız öğrenciler ve sosyo-ekonomik olarak dezavantajlı olan öğrenciler üzerindeki etkileri çok daha yoğun ve derindir. Öğretimin kesintiye uğramasının çocukların becerilerini geliştirme konusunda olumsuz etkilerinin olması, dezavantajlı öğrencilerin daha fazla güçlük yaşamaları, eşitsizliğin büyümesi gibi risklerin bireysel olduğu kadar uzun vadede ülke açısından da maliyetinin yüksek olduğu vurgulanmıştır. Bu çerçevede okulların kapatılması ve uzaktan/online eğitim döneminde şu temel sorunlar görülmüştür:

- a. Okul kapanma döneminde çocukların öğrenme motivasyonlarının kaybolması, bazıların derslere erişememesi gibi birçok nedenle öğrencilerin öğrenme kayıpları yaşamalarına neden olmuştur.
- b. Ebeveynler ve çocuklarla ilgilenen kişiler çocukların eğitimi konusunda evde hazırlıksız ve yetersiz kalmışlardır. Ancak, sosyoekonomik olarak daha avantajlı olan ve daha eğitimli aileler çocuklarına fiziksel ve teknolojik imkanlar sunarken ve çocuklarını öğrenme konusunda destek ve motive sağlarken sosyoekonomik olarak dezavantajlı aileler çocuklarına fiziki ve teknolojik olarak yeterli destek sağlayamamış, çocukların derslerine yardım etme ve motive etme konusunda yetersiz kalmıştır. Bu ise var olan eşitsizlikleri daha da derinleştirmiştir.
- c. Dezavantajlı çocuklar bu süreçten daha da olumsuz etkilendiler, kız çocukları ev ve bakım işleri ile uğraşmak durumunda kalırken, erkek çocuklar ise aile bütçesine destek için çalışmak durumunda kalmıştır.
- d. Sosyal izolasyon nedeniyle çocuklar, arkadaşlarından ve sosyal etkileşimden mahrum kalmıştır. Hastalık ve salgın ise çocuklarda duygusal ve zihinsel sağlık sorunlarına neden olmuştur.
- e. Uzun süreli okulun kapalı kalması nedeniyle özellikle evinde yeterince teknolojik araçlara sahip olmayan çocukların okul ile kurdukları bağ azalmaktadır. Bu ise okul terki riskini artırmaktadır (Saavedra, 2020a, 2020b; UNESCO, 2020a, 2020b, 2020c, 2020g; World Bank, 2020a).

Öğrenme kaybı

Okulların kapanmasının en önemli etkilerinden biri de öğrencilerin yaşadıkları öğrenme kayıplarıdır. Çoğu öğrenci online öğrenme sürecinde güçlük yaşamıştır. Özellikle yoksul çocuklar uzaktan eğitime erişimde bu güçlükleri daha derinden tecrübe etmiştir. Teknolojik imkânları yetersiz olduğu için derslere bağlanamamış ya da dersleri takip edememiştir. Dersleri ve sorumlukları yerine getirme konusunda yeterli düzeyde motive olmamışlardır (World Bank, 2020a). Salgın döneminde tecrübe edilen uzun süreli okul kapanmaları öğrencilerin öğrenme kayıplarını doğrudan etkilemektedir. ABD’de yapılan araştırmalarda yaz tatili gibi uzun süreli tatillerde, elde edilen bilgi ve becerilerin azaldığı ve belirli bir öğrenme kaybı yaşandığı görülmüştür. Bu çalışmalarda, aileleri tarafından desteklenen öğrenciler ile aileleri tarafından destek sağlanmayan dezavantajlı öğrencilerin kayıpları arasında önemli bir fark olduğu görülmüştür (Reimers ve Schleicher, 2020). Benzer şekilde Pakistan’da 2005 yılındaki depremden sonra okullar üç ay kapalı kalmış ve yapılan bir araştırmada çocukların 1,5-2 yıllık bir öğrenme kaybı yaşadığı, erken çocukluk eğitiminde de çocukların temel okuma ve sayısal becerilerinde bir gerilemenin yaşandığı görülmüştür (World Bank, 2020b). Sao Paulo’da Domuz gribi (H1N1) dolayısıyla kış tatilinin uzaması üzerine yapılan araştırmada çocukların 2-3 haftalık tatil süresinin uzamasının iki aylık öğrenme süresine denk düştüğü ifade edilmiştir. Dahası, bu süreçte hassas ve dezavantajlı gruplar daha fazla öğrenme kaybı yaşamıştır (Amorim ve Junior, 2020).

Karantinanın süresi, aileden birinin kaybı, salgın korkusu, hanedeki gelirin azalması, aile ortamında olumsuzluklara neden olmaktadır. Bunlar ise okul kaynaklı öğrenme kayıplarını doğrudan etkilemektedir (Amorim ve Junior, 2020). Çocukların öğrenme kayıplarını tespit ve telafi etmeye yönelik etkin bir politika takip edilmediği takdirde eğitim ve ekonomi için ciddi bir öğrenme kaybı gerçekleşecektir. Çocuklar okula dönmediği zaman bu öğrenme kaybı devam edecek ve eğitim sistemi içerisindeki zengin ve yoksul arasındaki fark daha da derinleşecektir (World Bank, 2020a).

Eşitsizliklerin büyümesi

Salgın döneminde okulların kapanması ile birlikte eğitim sistemleri bir paradoks ile karşılaştı. Bir yandan dijital teknolojileri kullanarak uzaktan öğretim ile çocukların öğrenme kayıplarını engelleme konusunda önemli bir imkân ortaya çıkarken, diğer taraftan özellikle dezavantajlı ve hassas kesimler için eğitimdeki eşitsizliklerin daha da büyümesi riski ortaya çıkmıştır. Dijital ayırım/mesafe okulların

kapandığı ve uzaktan eğitimin gerçekleştirildiği dönemde eşitsizlikleri derinleştirecek bir unsurdur. Burada dijital ayrımın ilk boyutu olan teknolojik araçlara sahip olup olmama, okulların açık olduğu döneme göre eşitsizlikler üzerinde daha derin bir etkisi vardır (Moreno ve Gortazar, 2020). Yüksek gelirli ülkelerde çocuklar evlerinde birçok imkâna sahiptirler ve bu tür bir kapatmaya daha hazır iken, düşük ve orta gelirli ülkelerde ise birçok çocuk evinde kendisine ait bir çalışma odası, hatta bir çalışma masası, internet bağlantısı, yeterli bağlantı genişliği, bilgisayar ve aile desteği gibi öğretimi kolaylaştıran birçok unsurdan mahrumdurlar. Buna ilaveten, refah düzeyi yüksek ailelerde çocuklar bir odaya, çalışma masasına ve diğer teknolojik araçlara sahip iken yoksul ailelerdeki çocuklar bu imkânlardan mahrumdurlar (Amorim ve Junior, 2020; Saavedra, 2020a, 2020b). Hanelerinde internet erişimi zayıf olan ve daha önce online öğrenme tecrübesi olmayan, ailesinden online eğitim konusunda destek görmeyen çocuklar için uzaktan/online eğitim süreci çeşitli olumsuzluklardan etkilenmiştir (World Bank, 2020b). Dünyanın birçok yerinde evde ya da okulda internete erişim sınırlıdır ve erişim tahmin edildiğinden daha düşük düzeydedir. Buna ilaveten internet bağlantıları zayıf ve pahalıdır. Örneğin: Latin Amerika'daki çocukların sadece yarısının evde dijital cihazı vardır (Saavedra, 2020b).

PISA 2018'e katılan 82 ülkenin dijital öğrenme ile ilgili verilerine bakıldığında yukarıda bahsedilen dijital paradoks kaçınılmazdır. PISA 2018 verilerine göre 15 yaş öğrencilerinin yüzde 9'unun evinde çalışmak için sessiz bir ortamı yoktur. Endonezya, Filipinler ve Tayland'da bu oran yüzde 30'lara çıkmaktadır. Güney Kore'de en dezavantajlı kesimden gelen öğrencilerin yüzde 20'sinin odası yoktur. Bilgisayar sahibi olma oranları da oldukça benzerdir. Danimarka, Slovenya, Norveç, Polonya, Litvanya, İzlanda, Avusturya, İsviçre ve Hollanda gibi ülkelerde öğrencilerin yüzde 95'i evde çalışmak için bilgisayarı olduğunu belirtirken, Endonezya'da ise bu oran yüzde 34'tür. Burada asıl mesele sosyo-ekonomik statüye göre bu sonucun farklılaşmasıdır. Peru'da ayrıcalıklı okullarda olanların yüzde 88'inin, dezavantajlı okullarda olanların ise yüzde 17'sinin bilgisayarı vardır (Reimers ve Schleicher, 2020).

Refah düzeyi yüksek aileler salgın döneminde okul kapatma krizi ile daha rahat baş etmekte ve çocuklarına öğrenme konusunda daha fazla destek ve imkân sunmaktadır. Çünkü bu aileler, dezavantajlı ailelere göre çok daha fazla sayıda ve kalitede bilgisayar, tablet vb. teknolojik araçlara ve çok daha güçlü bir internet bağlantısına sahiptir. Buna ilaveten, bu ailelerde çocukların kendilerine ait çalışma odası ve alanı, kitap ve diğer öğretim materyalleri vardır. Hatta bazı ülkelerde avantajlı aileler çocuklarına sanal özel öğretmen ile ders aldırılmışlardır. Latin Amerika ve Karayipler'de düşük sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin yüzde 30'nunun bilgisayarı varken üst sosyo-ekonomik düzeyde bu oran yüzde 95'tir. Bunun sonucu olarak okullar yeniden başladığında dezavantajlı çocuklar akranlarından geride olacaktır. Bu kriz döneminde farklılaşan

düzeyde uzaktan öğrenme imkân ve erişimlerine sahip olduğundan var olan eşitsizlikler daha da büyüyecektir (World Bank, 2020).

Dijital eşitsizliklerin ve ayrımın ikinci boyutu, çocukların ve ailelerin dijital okuryazarlık düzeyidir. Daha dezavantajlı sosyo-ekonomik düzeyden gelen çocukların ve ailelerin dijital okuryazarlıkları düşük olduğundan bu çocuklar sahip oldukları araçları etkin bir şekilde kullanma konusunda sorun yaşamıştır. Bu ise bir dijital ayrımın ortaya çıkmasına neden olmuştur (Moreno ve Gortazar, 2020; Saavedra, 2020a, 2020b). Diğer taraftan online öğrenme tecrübesine sahip, ailesinden daha iyi destek alan ve daha iyi motive olan öğrencilerin dijital okuryazarlıkları daha iyi olduğundan bu süreçten daha fazla faydalanmışlar ve öğrenmeleri çok daha yüksek olarak gerçekleşmiştir (World Bank, 2020b).

Dijital ayrımın üçüncü boyutu ise okullar tarafından sunulan dijital hizmetlerin farklılaşmasıdır. Her okulun sunduğu dijital hizmetler farklılaşmaktadır. Bazı okullarda çok daha iyi dijital imkânlar ile müfredat çok daha etkin bir şekilde sunulurken, kimi okullarda uzaktan eğitim sürecinde bu teknolojiler ya çok zayıf ya da hiç kullanılmamıştır (Moreno ve Gortazar, 2020; Saavedra, 2020b).

Dezavantajlı öğrenciler

Okulların kapatılmasının tüm toplum için belirli bir sosyal ve ekonomik maliyeti vardır. Okul kapatılmasının etkisi çok daha şiddetlidir. **Sosyo-ekonomik olarak dezavantajlı öğrenciler ve mülteciler ile özellikle kız öğrenciler salgın sürecindeki okul kapatma uygulamasından diğer öğrencilere göre daha olumsuz etkilenmektedir.** Bu ise eğitimde var olan eşitsizlikleri daha da derinleştirmektedir (Plan International, 2020; Saavedra, 2020a, 2020b; UNESCO, 2020a, 2020b, 2020g; World Bank, 2020a, 2020b). Yukarıda da ifade edildiği üzere, özellikle uzaktan/online eğitim sürecinde dezavantajlı çocukların özellikle dijital araçlara sahip olma imkânları daha az olduğundan eşitsizlikler daha da büyümektedir.

Buna ilaveten okullar dezavantajlı ailelere özellikle düşük gelirli ülkelerde birçok katkı sağlar. Öğrenciler sağlıklı bir öğüne ulaşmakla birlikte evde ya da toplumda şiddet ya da farklı türlerde olumsuz tehditlerle karşılaştığında okulda bu durum fark edilebilir. Özellikle hassas gruplar olarak tanımlanan göçmen ve dezavantajlı kesimlerde cinsiyet temelli olarak kızlar aleyhine daha fazla olumsuzluk görülmektedir. Kız öğrenciler erkeklere göre ev işleri ve bakım ile daha fazla ilgilenmektedir. Buna ilaveten, bilgisayar ve akıllı telefon sahibi olma ile internet kullanımı gibi durumlarda erkeklere göre kızlarda oran daha düşüktür. Kızların ev işleri ve bakım ile ilgilenmesi onların ders ile ilgili performanslarını olumsuz etkilemektedir. Okulların kapanması sonrasında kızların okuldan

kopması durumu erkeklere göre çok daha fazladır. Batı Afrika'da Ebola krizi döneminde kızlar erkeklere göre çok daha fazla oranda okuldan kopmuşlardır. Özellikle ailede hasta ya da vefat sonrasında ev işleri ile ilgilenmek üzere kızlar okuldan daha fazla oranda ayrılmıştır. Dezavantajlı ailelerin karantina ve izolasyon döneminde gelir kaybı yaşadığı dikkate alındığında erkek çocuklar hanehalkı gelirin katkıda bulunmak için dışarıda çalışmak durumunda kalabilmektedir (Plan International, 2020; World Bank, 2020c).

Okul terki riski

En dezavantajlı kesimden gelen çocukların okullaşma oranı düşük, okul terk oranı yüksek ve öğrenme eksikliği sorunları vardır. **Okulların kapandığı dönemde en dezavantajlı kesimden gelen çocuklar ailelerinden derslere yönelik ilgi konusunda yeteri kadar destek alamadığından, ders motivasyonları daha düşük olduğundan ve kendilerine yeterli öğrenme desteği sağlanmadığından dolayı bu çocukların okul ile bağları kopmakta ve okul terki riski artmaktadır.** Özellikle ekonomik şok

yaşanan dönemlerde okul ile ilişkileri desteklenmeyen ve bağları zayıf olan çocuk ve gençlerin okul terki oranları artmaktadır. Eğer bu risk altındaki çocuklara telafi eğitimi verilmez ve bu çocuklar arkadaşlarından geri kaldıklarını hisseder ve anlarsa okuldan kopma ihtimali daha da artmaktadır (World Bank, 2020a).

Uluslararası Para Fonu (IMF) projeksiyonunda 2020'de küresel ekonominin yüzde 3 küçüleceği tahmin edilmektedir. Bu küçülme doğrudan ülkeleri ve hane halkını etkileyecektir. Küçülmenin temel etkisi en dezavantajlı çocukların okul terk oranlarındaki artışa yansacaktır. Hane halkına katkı için çocuk ve genç işçiliği artacak, ailelerin çocuklarının eğitim yatırımı azalacak, özellikle sağlık sorunları yaşayan ya da ailede vefat eden biri olduğu durumlarda okul terki riski daha da artacaktır (World Bank, 2020a).

Duygusal ve zihinsel sağlık üzerine etkisi

Uzun süreli izolasyon ve karantina uygulamalarının çocukların duygusal, sosyal ve zihinsel gelişimleri üzerinde olumsuz etkileri olacaktır. Çocuklar doğal afetler, savaşlar ve benzeri olumsuz gelişmelerin neden olduğu stresten etkilenmektedir. Özellikle yakınlarında hastalık ya da ölüm olaylarını gören çocuklar bu süreçte çok daha derin bir şekilde etkilenmektedir. Buna ilaveten, arkadaşlarından yoksun olmak, diğer çocuklarla sosyalleşme ve etkileşim gerçekleştirememek çocukları duygusal ve zihinsel olarak etkileyecektir. Çünkü okullar çocuklar için sadece öğrenme yeri değil, sosyalleşme,

koruma ve sosyal duygusal gelişim sağladıkları yerlerdir (UNESCO, 2020g; World Bank, 2020a). **OECD tarafından 98 ülkede yapılan araştırmada, farklı ülkelerdeki eğitimciler ve politika yapıcılar, duygusal ve zihinsel olarak çocukların etkilendiklerini ve eğitim sistemlerinin bu öğrencilerin duygusal sağlığı ile ilgili ciddi bir güçlük ile karşılaşma durumunda olduğunu ifade etmiştir** (Reimer ve Schleicher, 2020).

SALGIN DÖNEMİNDE OKULLAR AÇILMALI MI?

UNESCO, UNICEF, Dünya Bankası, INEE gibi kuruluşlar, hastalık yayılımının yaşladığı, güvenli bir ortam oluşturduğunda okulların açılmasını ve yüz yüze eğitim sürecinin bir an önce başlamasını tavsiye etmektedir (INEE, 2020; UNESCO, 2020a, 2020b; UNESCO, UNICEF, World Bank ve WFP, 2020; World Bank, 2020a). Salgının başlangıcında yapılan araştırmalarda çocuklarda virüsün yayılımının ve çocuklardaki etkilerinin az olduğu ifade edilmekteydi. Çin, Tayvan, Hong Kong ve Singapur'da yapılan çalışmalarda okulları kapatmanın virüsün yayılımını kısmi olarak etkilediğini, sınıflarda virüs dolaşımının oldukça az olduğu, çocukların bakımı ile ilgilenmek durumunda kalan dede ve nine gibi daha yaşlı kesimin virüsten daha çok etkilendiği ve çocuklar evde olduğunda özellikle dezavantajlı kesimlerde dijital öğrenmede çocukların ciddi zorluk yaşamaları ya da çalışmak durumunda kalmaları gibi gerekçelerle gerekli önlemler alındığında okulların açılması önerilmektedir. **Bu çerçevede hastalığın yayılımını engelleme açısından okul kapatmanın bazı avantajları olmasına rağmen okul kapatmanın olumsuz etkilerinin fazlalığı dikkate alındığında okulların açılması teşvik edilmektedir. Bundan dolayı, sağlık ve güvenlik sağlandığı, hastalığın yayılmasının kontrol altına alındığı bir ortamda, ülke çapında okul kapatması uygulaması yerine yerel ve bölgesel kapatmalar, sınıf mevcutlarının azaltılması, fiziksel mesafe ve hijyen teşviki, günlük ateş ölçümü gibi stratejilerle okulların açılacağı belirtilmektedir** (Esposito and Pirincipi, 2020).

Yakın zamana kadar koronavirüsün küçük çocuklarda yayılımının az olduğu ve çocuklarda etkisinin zayıf olduğu ifade edilirken, 30 Temmuz'da *JAMA Pediatrics*'de yayınlanan bir makalede küçük çocuklardaki virüs miktarının daha büyük yaştaakilere göre çok daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Heald-Sargent vd., 2020). Makaleye yönelik, örneklem boyutunun bu sonucu çıkarmak için yeterli olmadığı yönünde eleştiriler vardır. Açıkçası, tıp doktorları, enfeksiyon uzmanları ve ilgili araştırmacıların vurguladığı üzere Covid-19 hakkında halen yeterli bilgi bulunmamaktadır. Okulların kapalı kalmasının neden olduğu olumsuzluklar dikkate alındığında, gerekli sağlık ve güvenlik önlemlerinin alındığı ortamlarda okulların açılması teşvik edilmektedir. Zaten bu çerçevede, UNESCO, UNICEF, Dünya Bankası ve Dünya Gıda Programı (WFP) (2020) ortak bir okulları açma planı hazırlamıştır. Buna ilaveten UNICEF ve Dünya Bankası, hazırladığı çalışmalarda okulların açılması sürecinde dikkat edilmesi gereken hususlara yönelik çalışmalar yayınlamışlardır (UNESCO, 2020).

Yaşanan öğrenme kayıplarını telafi etmek, okulların açılmasının geciktikçe özellikle hassas gruplar, yoksul ve dezavantajlı kökenden gelen öğrencilerin okula dönme oranında bir azalma yaşanmaması, uzun süre okul kapanmasının, aşılanma, beslenme, zihinsel sağlık ve psiko-sosyal destek gibi okul temelli çeşitli hizmetleri engellediği, stres kaygı ve akran etkileşim kaybına neden olması gibi gerekçeleri dikkate alarak okulların açılması önerilmektedir (UNESCO, UNICEF, World Bank ve WFP, 2020). Uluslararası kuruluşlar özellikle Afrika'daki Ebola krizinden elde edilen deneyimlerden yola çıkarak, okulları mümkün olduğunda çabuk açmak gerektiğini vurgulamaktadır (UNESCO, 2020a, 2020b; World Bank, 2020a).

Salgının etkisinin devam ettiği, bazı bölgelerde yayılımının artarak devam ettiği, bazı bölgelerde ikinci dalga ya da tekrar salgının hızlandığı bir süreçte okulların açılması ile ilgili kararı vermek oldukça güçtür. **Okulların açılması konusunda eğitim bakanlıkları, sağlık bakanlıkları, diğer kritik kamu ve özel kurumlarla öğretmen ve veli temsilcileri ile tartışarak bir karara varılması gerekmektedir. Eğitim bakanlıkları, okulların açılması kararını öğrencilerin, öğretmenlerin ve diğer personelin güvenliğini ve sağlığını önceleyerek, psiko-sosyal sağlıklarını ve refahlarını dikkate alarak vermelidir. Okula dönme stratejisinin odağında eğitim sisteminin okulların açılmasına hazır olduğunu garanti etmesi gerekir. Ayrıca, okulların açılması konusunda esnek modeller dikkate alınmalıdır** (UNESCO, 2020b, 2020d).

Kamu sağlığı açısından riskin olmadığı bir ortamda sağlık ve eğitim gibi konulardaki aktörler ile veli ve öğretmen temsilcileri birlikte tartışarak okulların açılıp açılmasına karar vermelidir. Öğrenmenin nasıl destekleneceği ve gerçekleştirileceği, küçük çocuklarla doğrudan temasın olduğu durumların nasıl yönetileceği, çocukların öğrenme kayıpları ve sosyo-duygusal durumlarının nasıl olduğu, okulların ve öğretmenlerin farklı yönetim ve öğrenme yaklaşımları ile enfeksiyon önleme ve kontrol ilkelerine ne düzeyde hazırlıklı oldukları,

okulların güvenli bir şekilde hizmet verebilmesi için sosyal mesafe, sınıf başına düşen öğrenci sayısı, su, temizlik ve hijyen faaliyetleri ve uygulamaları konusundaki kapasitelerinin hangi düzeyde olduğu, çocukların okula nasıl geleceği ve kullanılan araçların güvenliği gibi hususlara verilecek olumlu cevaplarla birlikte okulların açılması gerekmektedir (UNESCO, UNICEF, World Bank ve WFP, 2020).

TÜRKİYE'DE OKULLARIN AÇILMA SÜRECİ

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yapılan açıklamada okulların 31 Ağustos'ta açılacağı ifade edilmişti. Ancak 12 Ağustos'ta yapılan açıklama ile okulların 31 Ağustos'ta online olarak eğitime başlayacağı, 21 Eylül itibariyle aşamalı ve seyreltilmiş olarak yüz yüze eğitime başlayacağı ifade edilmiştir (MEB, 2020a).

Okulların açılmasından önce, öğrenci ve öğretmenlerin sağlık ve güvenliğinin nasıl sağlanacağı, telafi eğitiminin nasıl yapılacağı, okullarda sosyal mesafenin nasıl düzenleneceği, sınıf mevcutlarının kalabalık olduğu okullarda nasıl bir önlem alınacağı gibi daha birçok hususta şimdilik Bakanlık tarafından kamuoyu ile paylaşılmamıştır. Sağlık Bakanlığı (2020) Covid-19 Salgın Yönetimi ve Çalışma Rehberinde okulların çalışma şartlarını açıklamıştır. MEB (2020b) ise *Eğitim Kurumlarında Hijyen Şartlarının Geliştirilmesi ve Enfeksiyon Önleme Kontrol Kılavuzu*'nu kısa bir süre önce kamuoyu ile paylaşmıştır.

Sağlık Bakanlığı tarafından yayımlanan *Covid-19 Salgın Yönetimi ve Çalışma Rehberinde* okul öncesi kurumlardan ilkokul, ortaokul ve liseye kadar açılacak okullarda uygulanacak protokoller tanımlanmış durumdadır (Sağlık Bakanlığı, 2020). Rehberin temel ilkesi hijyen, mesafe ve maskedir. Kreş, gündüz bakımevi ve okul öncesi eğitim kurumlarında oda büyüklüğü dikkate alınarak 10 kişiden fazla olmaması gerektiği belirtilmiştir. Buna ilaveten, girişte ateş ölçümü ve hastalık belirtisi olan çocukların kuruma alınmaması, giriş çıkışlarda fiziki mesafeye dikkat edilmesi, çocukların sağlığı ile ilgilenen personelin hijyenlerine özel önlem göstermesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bu rehber en temelde çocukların farklı gruplarla karışmamasını, hastalık belirtisi olanların okuldan uzakta olmasını, fiziki mesafeyi, çocukların daha fazla hava alması ve bunun için daha fazla dışarıda vakti geçirmelerini, hijyene özel riayet edilmesini, kurum dışından kimsenin bina içine girememesini, hatta mümkünse velilerin de girmemesini vurgulamaktadır. Temizlik ve dezenfeksiyona yönelik ayrıntılı bilgi verilmiş, çocukların oyuncaklarının hijyenine ve el hijyenlerine yönelik önlemler alınması vurgulanmıştır. Ayrıca, yemeklerin yemekhanede değil, sınıflarda yenilmesi ve iki yaş üstü çocukların maske takması önerilmiştir (Sağlık Bakanlığı, 2020, s. 213-220).

Covid-19 damlacık ve temas yoluyla bulaştığından dolayı okulların açılma sürecinde teması ve damlacık yayılımını engelleyici önlemler alınması gerektiği Rehber'de vurgulanmıştır. Bunun için ilk olarak okul binasının girişleri ve bina içerisinde uygun yerlere kurallar, sosyal mesafe, maske kullanımı, el temizliği ve öğrencilerin hangi şartlarda okula gelmemesi gerektiği konusunda bilgiler içeren afişlerin asılması, okul girişleri ve

uygun yerlere antiseptiklerin konulması, hijyene ilaveten, okullarda en az dört metre kareye yönelik personel ve öğrenci planlanmasının yapılması, sınıflar, yemekhane, işlik vb. kapalı ortamlarda kişiler arasında bir metre mesafe olması, Covid-19 kapsamında alınan önlemler hakkında web sayfası başta olmak üzere e-posta, SMS gibi çeşitli araçlarla velilerin bilgilendirilmesi, bu bilgilendirilmelerde hastalık belirtisi olan çocukların okula gönderilmemesi vurgulanmıştır. Buna ilaveten, öğrenci bırakır ve alırken fiziki mesafe ve maske kurallarına uyulması, velilerin okul içine girmeden çocukları alması ve bırakması, el temizliği, bina ve kişisel temizlik hususları ile maske takılmasına öğrenci, öğretmen ve tüm personelin riayet etmesi gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca, çocukların okulun ilk haftası Covid-19 hakkında bilgilendirilmesi, sınıflarda oturma düzeninin yüz yüze olmayan bir şekilde ve en az bir metre mesafeye göre düzenlenmesi, öğrenciler arası herhangi bir eşya alışverişi olmamasına özen gösterilmesi, farklı sınıflarla ortak etkinlikler yapılması, teneffüslerde kalabalık olmaması için ders aralarının sıraya konularak düzenlenmesi, toplu kullanılan spor salonu vb. yerlerin az sayıda ve dönüşümlü olarak kullanılması önerilmiştir (Sağlık Bakanlığı, 2020, s. 393-404).

MEB tarafından *Eğitim Kurumlarında Hijyen Şartlarının Geliştirilmesi ve Enfeksiyon Önleme Kontrol Kılavuzu* yayınlamıştır. Bu kılavuzu Türk Standartları Enstitüsü ile birlikte hazırlamıştır. Açıkçası bu belgede hijyen kurallarına ilişkin temel esasların nasıl gerçekleştirileceği tanımlanırken (MEB, 2020b), okulların temizlik personeli ihtiyacı, hijyen malzemelerini nasıl tedarik edeceği tanımlanmamıştır. Dahası, bu belgede tanımlanan süreçlerin okulların ne kadar başarılı bir şekilde gerçekleştirileceği denetlemenin ve yönlendirmenin, gerekli eğitim vb. gibi süreçlerin nasıl gerçekleştirileceğine dair bir boyut yoktur. Buna ilaveten, sınıf başına düşen öğrenci sayısının belirlenmesi, sınıf mevcudu kalabalık okulların ikili eğitime mi geçeceği, yoksa çocukların yarı zamanlı olarak mı sınıf bazlı yarı zaman online eğitim mi alacağı, fiziki mesafeyi ayarlamak için teneffüs saatlerinin nasıl düzenleneceği, öğretmenlerden biri hastalandığında eğitimi aksatmadan sürdürmek için nasıl bir önlem alacağı gibi birçok konuda planlamaların yapılmadığı görülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ciddi endişelere rağmen birçok ülkede Nisan ayının ortasından itibaren okullar kademe olarak açılmıştır. Yeni eğitim ve öğretim dönemi başlarken çok daha büyük sayıda ülkenin okulları açması da beklenmektedir. Okulların yeniden açılması, zamanlaması, şartları ve süreçleri ele alan okullarda eğitimin nasıl sürdürülmesi gerektiğini inceleyen çeşitli politika öneri belgeleri hazırlanmıştır. Bu çalışmalar arasında UNESCO, UNICEF, Dünya Bankası ve WFP (2020) tarafından ortaklaşa yayınlanan *Okulların Yeniden Açılması için Çerçeve* metni en temel referans belgelerden biridir (UNESCO vd., 2020). Dört farklı kuruluş tarafından ortak olarak hazırlanan bu eylem planına ilaveten, bu kuruluşların her biri de hazırladıkları bilgi notları, raporlar ve çeşitli blog yazıları ile okulların açılması sürecinde dikkat edilmesi gereken hususlara değinmişlerdir. Bu kuruluşlar, gerekli tüm sağlık ve güvenlik önlemleri alındığında okulların açılmasının öncelikli bir politika olarak benimsenmesini teşvik etmektedir. **Okulların açılması sürecinde ilk olarak sağlıklı ve güvenli okul ortamlarının garanti edilmesi vurgulanmış, ardından dezavantajlı öğrencilerin okul terki riskine dikkat çekilmiş, öğrenme kayıplarını azaltmak için telafi eğitimleri en temel hedefler olarak tanımlanmıştır. Bu belgelerde, daha önce bahsedilen riskler ve olumsuzluklar eğitime hızlı bir şekilde dönüldüğünde ve proaktif politikalar takip edildiğinde, telafi eğitimleri yapıldığında çözülebileceği belirtilmiştir.** Bu kuruluşlar, farklı çerçevelerden okulların açılma ve açıldıktan sonrasına dair önerilerini sunmalarına rağmen temelde benzer önerilerde bulunmuşlardır. Bu çerçevede “Daha iyisini inşa (*build back better*)” sloganı benimsenmiştir (INEE, 2020; UNESCO, 2020a, 2020b; UNESCO, UNICEF, World Bank ve WFP, 2020; World Bank, 2020a).

Salgın döneminde okul kapatmaları ve sosyal izolasyon, karantina, sokağa çıkma kısıtlamaları gibi uygulamaların hem eğitim sistemi hem de okul toplumu üzerindeki olumsuz etkilerini politika yapıcılar ve karar alıcılar okulları açma sürecinde tahmin etmeli ve buna hazırlıklı olmalıdır. Okulların kapatılması, sokağa çıkma kısıtlaması ve karantina gibi uygulamalar çocukların hayatlarında büyük bir aksamaya yol açmış, sosyo-duygusal gelişimlerini ve refahlarını, sosyal yaşam ve ilişkilerini etkilemiştir. Uzun süreli okul kapatmalarının ne düzeyde bir öğrenme kaybına neden olduğu, öğrenme kaybının nasıl değerlendirileceği ve telafi edileceği, öğrenme konusundaki eşitsizlikler ve mesafenin varlığı ve yeni eşitsizliklerin ortaya çıkışı, psiko-sosyal travma ve okul terki riskinin artması gibi çeşitli hususları içeren çalışmalar okulları açma sürecinde dikkate alınmalıdır. Okula dönüş sürecinde, öğrenme hedefleri, nelerin nasıl öğretileceği, ölçme değerlendiriminin nasıl yapılacağı gibi hususlar planlanmalıdır.

ÖNERİLER

Temel protokolleri ve parametreleri içeren rehber hazırlanmalı

Okulların açılması için karar verme parametrelerini içeren bir ulusal rehber hazırlanmalıdır. Bu ulusal rehber ulus altı düzeylerdeki karar verme süreçlerini açık olarak tanımlamalıdır (UNESCO, UNICEF, World Bank ve WFP, 2020). Enfeksiyonların önlenmesi, saptanması ve kontrol altına alınmasına ilişkin açık hijyen önlemleri ve yönergeleri ile sağlık protokolleri hazırlanmalı, bunlar okullara ve ailelere iletilmelidir. Bilgi kanallarına daha az erişimi olabilecek hassas gruplara ulaşmak için özel çaba gösterilmelidir. Sağlık Bakanlığı, hazırladığı rehberde okullardaki genel olarak protokolleri tanımlamıştır (Sağlık Bakanlığı, 2020). Millî Eğitim Bakanlığı da hazırladığı hijyen rehberinde okullardaki temizlik ve hijyen ilkelerini tanımlamıştır (MEB, 2020a). **Ancak hijyen ve okul güvenliği rehberine ilaveten, okulların açık kalma kapatma protokolleri, okulların ilçe ve il millî eğitim müdürlüklerinin, bakanlığın sorumlulukları ve görevleri açık bir şekilde tanımlanmalıdır. Buna ilaveten, derslerin nasıl işleneceği, telafi eğitiminin nasıl yapılacağı, öğrencilerin düzeylerinin nasıl belirleneceği, muhtemel online eğitimin ilkelerinin ne olacağı, sınıfların mevcutlarının azaltılması gerekiyorsa nasıl yapılacağı, yarı online yarı yüz yüze eğitimin ilkelerinin neler olacağı gibi konularda okulları yönlendirecek, veli ve öğrencileri bilgilendirecek rehberler hazırlanmalı ve kamuoyu ile paylaşılmalıdır.**

Okulları açmak için daha esnek bir yapı planlanmalı

Hastalık kontrol altına alındığında okulları açmak temel hedef olmalıdır. Okulları açarken merkezîyetçi bir yaklaşım yerine, vakaların olmadığı yerlerde, belirli kademe ve sınıf düzeylerinde kısmi olarak da okulların açılabileceği dikkate alınmalıdır. Genel ilke okulları açmak olabilir ama okulların bulunduğu bölge, vaka sayısı, okulun imkânı, öğrenci sayısı vb. ile yerel kararlar ve önlemler alınmalıdır. Örneğin, bir ilin bir ilçesinde vakalar yüzünden o ilçedeki okullar tatil edilebilir, ancak vakaların ve temasların olmadığı diğer ilçelerde okullar açık olmaya devam edebilir.

Okullardaki sağlık ve güvenlik ile ilgili en önemli hususlardan biri de sınıflardaki ve okulda bulunması gereken öğrenci sayıdır. Sağlık Bakanlığı Rehber’inde okul içinde her dört metre kareye bir kişi, sınıflarda da öğrencilerin bir metre ara ile oturma-

sı gerektiği belirtilmiştir. Bunun için özellikle sınıf mevcutları kalabalık okullarda sınıf mevcutlarını azaltmak için ikili eğitim uygulamasına başlamak kararı alınabilir. Dahası, zaten ikili eğitim yapılan sınıf mevcudunun çok kalabalık olduğu okullarda yarı zamanlı online eğitim ve yüz yüze eğitim uygulamaları düşünülebilir. Bunun için, okulların öğrenci sayıları üzerinden sınıf ve okuldaki öğrenci sayılarını en kısa sürede düzenlemeleri gerekmektedir. Bu verilere göre öğretmen ihtiyacı, kaynaklar hazır tutulmalıdır. Kısmi online eğitim yapacaklar için gerekli destek mekanizması temin edilmelidir. Okulların açılmadığı yerlerde online eğitim mutlaka sürdürülmeli, öğretmenler gerekli hazırlıkları mutlaka yapmalıdır.

Öğrenciler, ebeveynleri ve öğretmenlerle etkili bir iletişim stratejisi kurulmalı

Öğrencileri, ebeveynleri ve öğretmenleri okulların açılışına hazır hâle getirmek için etkili bir iletişim stratejisi geliştirilmelidir.

Okulların açılmasına az bir zaman kaldığı bu süreçte etkili bir kamuoyu yönlendirme çalışması yapılmalıdır. Bu noktada, okulların, öğretmenlerin, tüm okul çalışanlarının nasıl bir şekilde hazırlandığına ve alınan önlemlere dair daha ayrıntılı bilginin açık ve şeffaf bir şekilde kamuoyu ile paylaşılması gerekmektedir.

Okulları açmanın güvenli olduğunu sadece Millî Eğitim Bakanlığının değil, Sağlık Bakanlığının da ifade etmesi gerekmektedir. Sağlık Bakanlığı yetkilileri ve bilim kurulu tarafından okulların açılmasının güvenli olduğuna dair destekleyici açıklamaların olması, toplumun okulların açılmasına yönelik güvenini olumsuz etkiler.

İl, ilçe ve okul yöneticileri de bu iletişim kampanyasında etkin rol almalı, okul toplumu ile daha etkin bir şekilde iletişim kurmalıdır. **Bu çerçevede, eğitim sendikaları, belediyeler, muhtarlar ve sivil toplum kuruluşları gibi ilgili tüm paydaşlar okulların açılması sürecindeki hazırlıklar konusunda bilgilendirilmeli ve okulların açılma sürecinde gerekli destek talep edilmelidir.** Okul yöneticileri, bu anlamda başta veliler olmak üzere diğer tüm paydaşlarla etkin bir iletişim kurmalı ve bilgilendirmede bulunmalıdır.

Eğitim sürecine ilişkin veriler etkin bir şekilde toplanmalıdır. Okulların açılma sürecinde olduğu gibi okullar açıldıktan sonra da öğrenciler, aileler, eğitim çalışanları şeffaf bir şekilde bilgilendirilmelidir.

Hastalık durumu ve yayılımı, okul terki, öğrencilerin öğrenme kayıplarının düzeyi, telafi eğitimi ve gösterdikleri ilerlemeler konusunda düzenli olarak veriler toplanmalı, başta öğrenciler ve ebeveynleri olmak üzere bu konularda kamuoyuna bilgi verilmelidir.

Hastalıktan korunmak ve güvenliğini sağlamak için önlemler alınmalı

Okullar açıldıktan sonraki en temel husus, öğrenci ve çalışan sağlığını koruma, güvenliğini sağlama olmalıdır (UNESCO, UNICEF, World Bank ve WFP, 2020; UNESCO, 2020a, 2020b; World Bank, 2020a). Zaten gerekli sağlık ve güvenlik ortamı sağlanmadan okullar açılmamalıdır. Hastalığın kontrol altına alınmadığı mahalle ve bölgelerde okullar açılmamalıdır. Nitelikli bir öğrenmenin gerçekleşmesi içinde okul toplumunun fiziksel ve zihinsel sağlığını korumak için gerekli önlemleri almak bir zorunluluktur (Reimer ve Schleier, 2020; UNESCO, 2020a).

Okulların birincil hedefi, hastalıktan korunma olmalıdır. Fiziksel mesafe, maske ve hijyen konusunda basit ve kolay anlaşılır bilgiler okulun dört bir yanında paylaşılmalıdır.

El yıkama, solunum kuralları, koruyucu ekipman kullanımı, faaliyetler için temizlik prosedürleri ve güvenli gıda hazırlama uygulamaları dâhil olmak üzere hijyen önlemleri hakkında ayrıntılı protokoller geliştirilmeli ve bunların okullarda etkin bir şekilde uygulanması sağlanmalıdır. Millî Eğitim Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı tarafından hazırlanan temizlik, hijyen ve okul güvenliği rehberlerinde tanımlanan ilkeler okullar tarafından dikkatlice yerine getirilmelidir.

Bu protokollerin etkin bir şekilde okullarda uygulanmasını sağlamak için kurum yöneticileri gerekli çalışmaları yapmalı ve Bakanlık süreçleri mutlaka denetlemelidir. Özellikle salgını kontrol etmek ve hastalığın yayılmasını engellemek için hijyen, fiziki mesafe ve maske konusu öğrenci, öğretmen ve diğer çalışanlar için bir kampanyaya dönüşmelidir. Bu hususlara veliler de mutlaka dikkat etmelidir. İdari personele ve öğretmenlere fiziksel mesafe ve okul hijyeni kurallarının uygulanması konusunda destek olunmalı; mesafe, maske ve hijyen konusu öğrencilere sürekli hatırlatılmalıdır.

Okullarda toplu etkinlikler yapılmamalı, öğrenciler toplu bir alandan sınıflara alınmalıdır.

Teneffüs saatleri ortak alanların kullanımını azaltmak için sınıflara göre farklılaştırılmalı ve böylece ortak alanlarda daha az sayıda öğrencinin bulunması sağlanmalıdır.

Okullara temizlik ve hijyen malzemeleri sağlanmalı, bunlar okul girişi ve uygun yerlere konulmalıdır.

Temizlik personeli sayısı artırılmalıdır. Temizlik ve hijyen malzemeleri konusunda sıkıntı yaşanmaması için Bakanlık okullara gerekli desteği sunmalıdır.

Zihinsel ve psiko-sosyal refaha özen gösterilmeli

Birçok çocuk için okula ulaşmama, beslenme, sağlık ve diğer sosyal hizmetlere ulaşmama anlamına gelmektedir. Kısıtlamalar döneminde çocuklar gelişimleri için hayati olan oyun ve sosyal etkileşimden mahrum kalmıştır. **Kısıtlamalar, çocuklarda ciddi stres, kaygı ve korku oluşturmuştur. Müfredatı normal bir şekilde takip etmek yerine çocukların sağlık ve refahlarını dikkate alarak ilk dersten itibaren çocukların sağlık ve refahlarını sağlayacak ve normalleştirecek etkinlikler ile müfredat zenginleştirilmelidir** (UNESCO, 2020c; World Bank 2020a). Ailelere, çocuklarına nasıl yardımcı olacaklarına yönelik destekleyici eğitimler sunulmalıdır.

Okullara ayrılan kaynaklar artırılmalı

Okulların açılması sürecindeki en önemli husus finansman meselesidir. Çünkü okulların hijyen kalitesinin artırılması, temizlik ve güvenliğinin sağlanması, sınıf mevcudunu azaltma, yeni sınıfların açılması, ihtiyacı olan öğrencilere destek verilmesi gibi konuların hepsi nihayetinde okullara ayrılan kaynak ile ilişkilidir. Bundan dolayı, okullara temizlik malzemesi ve temizlik personeli ihtiyacı, teknolojik altyapı konusunda okulları desteklemek gibi konularda okullara ek bütçeler sağlanmalıdır.

Okul terki riski yüksek olan öğrencilerin okul ile bağlarını güçlendirmek için şartlı nakit desteği gibi uygulamalar daha da artırılarak sürdürülmelidir (World Bank, 2020a).

Uzaktan eğitim ihtimali dikkate alınarak evinde tablet, bilgisayar olmayan öğrencilere bu tür dijital araçları sağlamak için kaynak ayrılmalıdır.

Uzaktan eğitim sürecinin etkin bir şekilde yürütülmesi için gerekli önlemler alınmalı

Okulların açılması gecikebilir ya da açıldıktan sonra yerel, bölgesel hatta ülke çapında tekrar okullar kapatılıp online/uzaktan eğitime geçme ihtimali her zaman söz konusu olabilir. Salgın ilk başladığında Türkiye dâhil tüm ülkeler hazırlıksız yakalanmıştı, ancak şimdi böyle bir ihtimale karşı hazırlıklı olunmalıdır.

Uzaktan eğitim sürecinde EBA TV ya da EBA platformları destekleyici olmalı, asıl olarak eğitim, okul ve sınıf bazlı olarak sürdürülmelidir. Buna ilaveten her öğretmenin öğrencileri ve velileri ile etkin bir etkileşim biçimi geliştirerek öğrencilerin online/uzaktan eğitim sürecinde motivasyonlarının azalması ve kaybolması engellenmelidir.

Öğrencilerin öğrenme düzeyleri belli periyotlarda mutlaka değerlendirilmelidir. Bu, merkezi test/sınavlar ya da öğretmenlerin kendi geliştirdikleri ölçme araçları ile olabilir. Amaç, öğrencilere not vermekten ziyade motivasyonlarını sağlamak ve öğrenme düzeylerini kontrol etmektir. Öğrencilere yönelik ölçme ve değerlendirme çalışmalarına yönelik olarak mutlaka dönüşler yapılmalıdır (UNESCO, 2020c). Özellikle hassas gruplar ve dezavantajlı öğrencilerin dijital araçlara erişme konusunda sıkıntıları olabilir. Uzaktan eğitim sürecinde yeterli dijital araçlara sahip olmayan çocuklara dijital araçlar sağlanmalıdır. Öğrencilere dijital araçlar sağlanmadığı durumda bu dezavantajlı öğrenciler basılı materyallerle ve kitaplarla desteklenmelidir. Bu öğrencilere basılı materyaller üzerinden eğitimlerini sürdürmeleri konusunda destek olunmalıdır.

Uzaktan ya da uzaktan/yüz yüze karma eğitim imkânları dikkate alınarak ailelere yönelik uzaktan/online eğitim konusunda çocuklarını nasıl destekleyecekleri ve motive edecekleri konusunda destek verilmelidir.

Öğrenme kayıpları tespit edilmeli ve telafi eğitimi yapılmalı

Öğrenme kaybını azaltmak ve okul kapanmaları sonrasındaki eşitsizliklerin büyümesini engellemek için mutlaka bir telafi eğitimi programı düzenlenmelidir. Bunun için tüm öğrencilere yönelik ülke çapında bir telafi eğitimi programı başlatılmalıdır. Ancak telafi eğitiminin müfredat ve süresi il, ilçe ve okullara göre farklılaşacaktır. Çünkü öğrenme kayıpları ve çocukların online/uzaktan eğitimlere katılma durumu, dersler konusunda motivasyon ve aile destekleri farklılaşmaktadır (World Bank, 2020a). Dezavantajlı ve engelli öğrenciler gibi hassas grupların salgın dönemi kısıtlamalarından daha fazla etkilenmiş ve imkânlarının kısıtlı olması nedeniyle, derslere daha az devam etmiş

ve öğrenme kaybı daha yüksek olmuştur. Bundan dolayı bu çocukların telafi eğitimine daha dikkat edilmelidir (UNESCO, 2020a).

Okullar açıldıktan sonra ilk olarak öğrencilerin bilgi ve beceri düzeyi ölçülmelidir. Öğrencilerin bilgi ve beceri düzeyini ölçmek için bakanlık sınıf ve ders düzeyinde hazırlayacağı test ve ölçeklerle öğretmenlere destek sunabilir. Öğrencilerin öğrenme kaybı düzeyi tespit edildikten sonra, öğrencilere uygun bir müfredat sunulmalı ve eksiklikleri telafi edilmelidir. Öğrenme hedefleri ve öncelikleri yeniden gözden geçirilmelidir. Öğrencilerin hazır bulunuşlukları dikkate alınarak, okul hatta sınıf temelli olarak öğrencinin ihtiyaç duyduğu müfredat tanımlanmalıdır. **Özellikle 8. ve 12. sınıf öğrencileri için telafi eğitimlerine özen gösterilmelidir.** Yıl sonu kademeler arası geçiş sınavlarında sosyo-ekonomik dezavantajın daha da büyük eşitsizliklere neden olmaması için öğrencilere yönelik sınıf temelli ya da online telafi eğitimi imkânları sağlanmalıdır. Öğrencilerin genel eksiklikleri tespit edildikten sonra yıl sonu kademeler arası geçiş sınavlarının müfredatının sadeleştirilmesi düşünülmelidir.

Esnek ve ihtiyaca uygun müfredat ile eğitim planlanmalı

Okulların açılması ile birlikte sınıf tabanlı ve uzaktan eğitim birlikte düşünülmelidir. Sınıf tabanlı eğitim esas olmalı, ancak uzaktan eğitim ihtimali mutlaka dikkate alınmalıdır. Salgının yerel durumuna göre sınıf tabanlı ya da uzaktan eğitim belirli bir süre tercih edilebilir. Dahası, salgın dolayısıyla tanımlanan protokoller gereğince okuldaki tüm alanlarda dört metre kareye bir kişi ya da sınıflarda bir metre fiziki mesafe dikkate alındığında, bazı okullarda ikili eğitime geçme durumu olabilir hatta bazı kalabalık sınıf mevcudlu yerlerde ikili eğitim yapmanın da çözüm olmadığı durumda sınıf temelli ve uzaktan eğitim karma bir yöntem olarak belirlenmelidir. Derslerin yarısı okulda yarısı uzaktan eğitim ile sürdürülebilir. Buradaki esas, öğrenmenin sürekliliğini sağlamak ve öğrencilerin öğrenme kaybı yaşamalarını engellemektir. Öncelikli olarak ikili eğitime geçecek ya da yarı yüz yüze yarı uzaktan eğitim ile derslerini sürdürecektir okulların tespit edilmesi ve bu bilginin öğrenci ve veliler ile paylaşılması gerekmektedir. Buna ilaveten, yarı uzaktan yarı yüz yüze eğitim yapacak okullarda hangi derslerin uzaktan hangi derslerin online yapılacağına yönelik kararların alınması ve bu konu hazırlıkların yapılması gerekmektedir.

Okullar açıldığında öğrencilerin bilgi düzeyi tespit edilmeli, eksik oldukları konu/ bilgi ve konulara uygun müfredat sunulmalıdır. Öğrencilerin bir kısmının önemli bir öğrenme kaybı içinde olacağı, aylardır ders, kitap vb. ile ilişkisi olmadığı hesaba katılmalıdır. Öğrencilere yapılacak yeterlilik testleri ile öğretilecek konular belirlenmelidir. Bu konuda okullar, ilçe ve il millî eğitim müdürlükleri birlikte çalışmalar yürütmelidir. Bu süreçte Bakanlık ise okullara yönelik yeterlilik sınavlarının nasıl yapılacağı, telafi eğitiminin çerçevesi, müfredatının belirlenmesi konularında yönlendirici rehberler hazırlamalıdır.

Buradaki en önemli hususlardan biri de telafi eğitimi ve sonrasında, yüz yüze ya da uzaktan eğitim uygulamalarında çocukların öğrenme düzeylerini tespit etmek ve eksikliklerini tamamlamak için ölçme ve değerlendirmelere özen gösterilmesi konusudur. **Ölçme ve değerlendirme çalışmalarının temel amacı, öğrencilere karne notu vermekten ziyade eksiklikleri tespit ve tamamlamak, öğrencilerin motivasyonlarını sağlamak gibi amaçlar için kullanılmalıdır.**

Okul terki riskine yönelik çalışmalar yapılmalı

Dezavantajlı ve engelli öğrenciler gibi hassas grupların salgın dönemi kısıtlamalarından daha fazla etkilenmesi ve imkânlarının kısıtlı olması nedeniyle derslere daha az devam etmiş olması sonucu öğrenme kaybı daha yüksek olmuştur. Okul ile bağları azalan bu öğrencilerin okula dönme süreçleri daha zor olabilir. Dezavantajlı ailelerin bu dönemdeki gelir kaybı daha yüksek olduğundan, okul kıyafeti ve diğer okul materyallerini tedarik etmede güçlük yaşamaları çocukların okula devamlarını olumsuz etkileyebilir. Muhtemel bir devamsızlık ve okul terki riskini azaltmak için risk grubundaki öğrencilere yönelik tespit çalışmaları yapılmalıdır. Bu öğrencilere şartlı nakit yardımı gibi doğrudan cüzi nakit yardım uygulamaları genişletilerek sürdürülmelidir. Türkiye’de ders kitabı zaten öğrencilere ücretsiz dağıtılmaktadır. İhtiyaç duyan çocuklara yönelik diğer öğretim materyalleri desteğinde bulunulmalıdır. Devamsızlık ve okul terki oranlarının arttığı durumlarda “Haydi Okula” kampanyaları düzenlenebilir (INEE, 2020; Plan International, 2020; UNESCO, 2020a; UNESCO, UNICEF, World Bank ve WFP, 2020; World Bank, 2020a).

Daha kaliteli bir eğitim için öğretmenlere gerekli destekler sağlanmalı

Öğrencilere eğitim verirken öğretmenlerin de bir risk altında olduğu dikkate alınmalıdır. Bunun için ilk olarak öğretmenler için sağlık, güvenlik ve refahın dikkate alındığı bir eğitim ortamı oluşturulmalıdır. Hijyen, fiziki mesafe ve maske kurallarına göre okulun fiziki organizasyonu hazırlanmalıdır.

Öğrencilerin öğrenme kayıplarını, dezavantajlarını ve eşitsizlikleri ortadan kaldıracak en önemli unsur öğretmenlerdir. Salgının çocuklar üzerindeki duygusal ve zihinsel etkilerini azaltma, öğrenme kayıplarının tespiti ve telafisi için öğretmenler en önemli aktörlerdir. Öğretmenlerden sınıf içinde ve dışında öğrenmenin sürekliliğini sağlamak için birden fazla rol ve işlev icra etmeleri beklenmektedir. Öğretmenlerin çocuklara gerekli psiko-sosyal destek sağlaması, fiziksel mesafeyi dikkate alarak sınıf temelli öğretim sunması, sınıf temelli ve online eğitimi birleştirerek öğretim yapması, öğrencilerin ihtiyaçlarına uygun olarak müfredatı düzenlemesi, ihtiyaç duyanlara yönelik telafi eğitimler yapabilmesi için desteklenmesi gerekmektedir (UNESCO, 2020a). Bunun için, öğretmenlerin ihtiyaç duyduğu konularda destek verecek nitelikte hizmet içi eğitimler acil olarak planlanmalıdır.

Öğretmenler telafi eğitimi, eğitimin müfredatı, öğrencilerin düzeylerini belirleme konusunda hem bilgilendirici hem de materyal olarak desteklenmelidir (Teachers Thematic Group, World Bank, 2020).

Eğitim sistemi gelecek krizlere karşı hazırlıklı hâle getirilmeli

Eğitim sistemleri, merkezden yerele kadar muhtemel salgınlara karşı hazırlıklı olmalıdır (UNESCO, 2020a). Bunun için öncelikli olarak acil eğitim ve dijital öğrenme konuları mutlaka hizmet öncesi eğitimin bir bileşeni olmalıdır. Eğitim sistemi dijital altyapısını tüm öğrencilere en etkin şekilde ulaştırmak üzere hazır tutmalıdır. Buna ek olarak, duygusal ve zihinsel sağlık sorunlarının yaşanmaması için gerekli psiko-sosyal önlemler alınmalıdır. Dezavantajlı öğrencilerin dijital araçlara ulaşma konusundaki eksiklikleri dikkate alınarak, eğitimdeki eşitsizliklerin daha da büyümemesi için bu ailelere dijital araçları sağlama konusunda destek verilmelidir.

KAYNAKLAR

- Amorim, V. & Junior, C.P.I.J.L. (2020). *The effect of the H1N1 pandemic on learning. What to expect with Covid-19?* <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/33997>
- Cobo, C., Hawkins, R. & Rovner, H. (2020, 31 March). How countries across Latin America use technology during COVID19 driven school closures. <https://blogs.worldbank.org/education/how-countries-across-latin-america-use-technology-during-covid19-driven-school-closures>
- Cobo, S. & Ciarrusta, I. S. (2020, 22 April). Successful examples of scaling up teaching and learning in response to COVID-19. <https://blogs.worldbank.org/education/successful-examples-scaling-teaching-and-learning-response-covid-19>
- Çelik, Z. (2020). Pandemi sonrası dünyada ve Türkiye’de eğitim. *Perspektif Online*. <https://www.perspektif.online/pandemi-sonrasi-dunyada-ve-turkiyede-egitim/>
- Daniel, J. (2020). Education and the COVID-19 pandemic. *Prospects*, <https://doi.org/10.1007/s11125-020-09464-3>
- Esposito, S. & Principi, N. (2020). School Closure During the Coronavirus Disease 2019 (COVID-19) Pandemic: An Effective Intervention at the Global Level? *JAMA Pediatrics*, <https://doi.org/10.1001/jamapediatrics.2020.1892>
- Giannini, S. Jenkins, R. & Saavedra, J. (2020, 18 May). Reopening schools: When, where and how? <https://blogs.worldbank.org/education/reopening-schools-when-where-and-how>
- Hannahan, P. (2020, 23 April). How can the global education community use this moment to better meet the demands of the future? <https://inee.org/blog/adapting-approaches-deliver-quality-education-response-covid-19>
- Hawkins, R. (2020, 7 May). The blending of space and time during Covid-19. <https://blogs.worldbank.org/education/blending-space-and-time-during-covid-19>
- Heald-Sargent, T., Muller W.J, Zheng, X., Rippe, J., Patel, A.B. & Kociolek, L.K. (2020). Age-related differences in nasopharyngeal severe acute respiratory syndrome Coronavirus 2 (SARS-CoV-2) levels in patients with mild to moderate Coronavirus disease 2019 (Covid-19). *JAMA Pediatrics*. <https://jamanetwork.com/journals/jamapediatrics/fullarticle/2768952>
- INEE. (2020). Technical Note: Education during the COVID-19 Pandemic. New York, NY. <https://inee.org/resources/inee-technical-note-education-during-covid-19-pandemic>
- International Task Force on Teachers for Education 2030. (2020, 27 March). Response to the COVID-19 Outbreak Call for Action on Teachers. <https://teachertaskforce.org/knowledge-hub/response-covid-19-outbreak-call-action-teachers-0>
- MEB. (2020a). “Okulları birlikte açacağız”. <http://www.meb.gov.tr/okullari-birlikte-acagiz/haber/21424/tr>

- MEB. (2020b). Eğitim Kurumlarında Hijyen Şartlarının Geliştirilmesi ve Enfeksiyon Önleme Kontrol Kılavuzu http://merkeziisgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_07/28133804_ETM_KURUMLARI_KILAVUZ_BASKI_4.pdf
- Moreno, J. M. & Gortazar, L. (2020, 8 April). Schools' readiness for digital learning in the eyes of principals. An analysis from PISA 2018 and its implications for the COVID19 (Coronavirus) crisis response. <https://blogs.worldbank.org/education/schools-readiness-digital-learning-eyes-principals-analysis-pisa-2018-and-its>
- Özer, M. (2020). The contribution of the strengthened capacity of vocational education and training system in Turkey to the fight against Covid-19. *Journal of Higher Education*, doi.org/10.2399/yod.20.726951.
- Özer, M. & Suna, H. E. (2020). COVID-19 salgını ve eğitim. Ed. Şeker, M., Özer A., & Korkut, C. Küresel salgın ve insan anatomisi: İnsan ve toplumun geleceği (pp. 172-192). Ankara: TÜBA.
- Page, E. (2020, 3 June). COVID-19 challenges are far greater in pre-existing crisis contexts. <https://inee.org/blog/covid-19-challenges-are-far-greater-pre-existing-crisis-contexts>
- Plan International. (2020). How will Covid-19 affect girls and young women. <https://plan-international.org/covid-19-pandemic-appeal>
- Reimers, F.M. & Schleicher, A. (2020). *A framework to guide an education response to the COVID-19 Pandemic of 2020*. OECD.
- Saavedra, J. (2020a). Educational challenges and opportunities of the Coronavirus (COVID-19) pandemic. <https://blogs.worldbank.org/education/educational-challenges-and-opportunities-covid-19-pandemic>
- Sağlık Bakanlığı. (2020, 17 Temmuz). *Covid-19 salgın yönetimi ve çalışma rehberi*. <https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/tr/salgın-yonetimi-ve-calisma-rehberi.html>
- Saavedra, J. (2020b). A lesson on the pandemic – the lesson we didn't learn about inequality. <https://blogs.worldbank.org/education/lesson-pandemic-lesson-we-didnt-learn-about-inequality>
- Theachers Thematic Group & World Bank. (2020). Three principles to support teacher effectiveness during Covid-19. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/33775>
- Trucano, M. (2020, 2 April). How ministries of education work with mobile operators, telecom providers, ISPs and others to increase access to digital resources during COVID19-driven school closures (Coronavirus). <https://blogs.worldbank.org/education/how-ministries-education-work-mobile-operators-telecom-providers-isps-and-others-increase>
- UNESCO. (2020a). *School reopening: Ensuring learning community*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373610>

- UNESCO. (2020b). *School reopening*. (UNESCO Covid-19 education response education sector issue notes. Issue note: 4.2.) <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373275>
- UNESCO. (2020c). *Distance learning strategies in response to COVID-19 school closures*. (UNESCO Covid-19 education response education sector issue notes. Issue note: 2.1)
- UNESCO. (2020d). *Conflict-affected, displaced and vulnerable populations*. (UNESCO Covid-19 education response education Sector issue notes. Issue note: 8.1)
- UNESCO. (2020e). *Supporting teachers and education personnel during times of crisis*. (UNESCO Covid-19 education response education Sector issue notes. Issue note: 2.2)
- UNESCO. (2020f). *Unlocking the potential of family and intergenerational learning*. (UNESCO Covid-19 education response education sector issue notes. Issue note: 2.3)
- UNESCO. (2020g). *Adverse consequences of school closures*. <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse/consequences>
- UNESCO. (2020h). *Anticipated impact of COVID-19 on public expenditures on education and implication for UNESCO work*. (UNESCO Covid-19 education response education sector issue notes. Issue note: 4.2.) <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373275>
- UNESCO. (2020i). *Covid-19 impact on education*. <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse>
- UNESCO. (2020j). *National learning platforms and tools*. <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse/nationalresponses>
- UNESCO, UNICEF, World Bank, WFP. (2020). *Framework for reopening schools*. <https://www.unicef.org/sites/default/files/2020-06/Framework-for-reopening-schools-2020.pdf>
- World Bank. (2020a). *The Covid-19 Pandemic: Shocks to education and policy responses*. <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/33696/148198.pdf?sequence=4&isAllowed=y>
- World Bank. (2020b). *Rapid Response Briefing Note : Remote Learning and COVID-19 Outbreak*. <http://documents1.worldbank.org/curated/en/266811584657843186/pdf/Rapid->
- World Bank. (2020c, 16 April). *Gender dimensions of Covid-19 Pandemic* (Policy Note). <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/33622/Gender-Dimensions-of-the-COVID-19-Pandemic.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Worldometer. (2020). *Covid-19 coronavirus pandemic*. <https://www.worldometers.info/coronavirus/>

EĞİTİM-BİR-SEN (EĞİTİMCİLER BİRLİĞİ SENDİKASI) GENEL MERKEZİ

egitimbirsen

egitimbirsen

egitimbirsen

ebsgenelmerkez

www.ebs.org.tr